

ned, I, 176; III, 453; İbn Mâce, "Aḥkâm", 17; Ebû Dâvûd, "Aḳẓiye", 31; Tirmizî, "Birr", 27).

Bazı İslâm âlimleri insanı olumsuz yönde etkileyen, onun fizyolojik veya psikolojik varlığında, yakınlarında, sevdiklerinde ya da servetinde hoşla gitmeyecek durumlar meydana getiren ve mutluluğunu bozan "zarar verme" fiilinin Allah'a nisbet edilmesinin İslâm'daki ulûhiyyet anlayışıyla bağdaşmayacağını savunurken dâr ismi üzerinde durmuşlardır. İbnü'l-Vezîr meseleye iki açıdan bakmıştır. Bir telakkisine göre, dâr ismi Kur'an'da ve Buhârî ile Müslim gibi en başta gelen hadis kaynaklarında yer almadığına göre bu ismin esmâ-i hüsnâdan kabul edilmesi gerekmez. İkinci bir yorumuna göre ise Allah'a nisbeti açısından dârrın, karşıtı olan nâfi'den bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir. Şu halde dâr-nâfi' lafızları ikileme (tekrar) durumunda olup esmâ-i hüsnâ içinde ikisi bir arada "maddî-mânevî her şeyin mâlikî ve mutasarrîfî" (mâlikü'l-mülk) anlamını taşırlar (İşârü'l-ḥaḳ, s. 174). Kur'an'da Allah'a nisbet edilen zarar kavramı, "Allah eğer sana bir zarar verecek olsa onu kendisinin başka kimse bertaraf edemez" (Yûnus 10/107) örneğinde görüldüğü üzere, daima yüce yaratıcının yetkin kudretini ifade eden ve bu kudretin başkalarında bulunmadığını vurgulayan bir üslûpla dile getirilmiş, sürekli olarak şartlı ve alternatifli cümleler halinde kullanılmıştır. Dâr ile nâfi' isimleri arasında bulunan sıkı münasebet onların birlikte kullanılması sonucunu doğurur. Dâr ismi nâfi' kelimesinin aksine tek başına kullanılmaz. İbnü'l-Vezîr'in birinci yorumundan asıl anlaşılması gereken de bu olmalıdır. Buna göre zarar verme kavramı Kur'an'da ve bazı hadislerde Allah'a nisbet edilmekte, ancak müstakîl bir isim veya sıfat niteliği taşımamaktadır. Nitekim Ebû Abdullah el-Halîmî de Allah'ın tek başına nâfi' ismiyle anılmasının ise memnû olduğunu kaydeder (el-Minhâc, I, 206).

Allah'ın doksan dokuz ismi içinde "rahmân-rahîm" gibi anlamları birbirine çok yakın olanlar yanında "dâr-nâfi'", "kâbîz-bâsîr" (nızkı daraltan-genişleten), "muhyî-mümîr" (yaşatan-öldüren) gibi karşıt anlamlı ikileme şeklinde kullanılanlar da vardır. Bu sonuncular bir çelişkiyi değil, birbirinin zıddı veya alternatifli olan varlık ve olayların düzenli ve âhenkli işleyişinden ibaret bulunan kâinatın Allah ile

münasebetini dile getirir. Bu açıdan dâr ismi, "zarar veren" şeklinde değil "zarar verici olanları da dahil olmak üzere her şeyi yaratan, kâinatı karşılıklı etki-tepki münasebeti içinde düzenleyip yöneten" tarzında anlaşılmalıdır. Dâr bu muhtevası ile Allah'ın kevnî isimleri grubuna girer (ayrıca bk. NÂFİ').

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "drr" md.; *Lisânü'l-ʿArab*, "drr" md.; M. F. Abdülbâkî, *Muʿcem*, "drr" md.; *Müsned*, I, 176; III, 453; İbn Mâce, "Duʿâ", 10, "Aḥkâm", 17; Ebû Dâvûd, "Aḳẓiye", 31; Tirmizî, "Daʿavât", 82, "Birr", 27; Halîmî, *el-Minhâc*, I, 205-206; Bağdâdî, *el-Esmâʿ ve's-şifât*, vr. 134^a-b; Gazzâlî, *el-Maḳşadü'l-esnâ* (Fazlûh), s. 156-157; Fahreddin er-Râzî, *Levâmîʿu'l-beyyînât*, s. 345-346; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûḥât*, IX, 157-158; İbnü'l-Vezîr, *İşârü'l-ḥaḳ ʿale'l-ḥalk*, Beyrut 1403/1983, s. 174.

BEKİR TOPALOĞLU

DÂR

(الدار)

Kur'an-ı Kerim'de sözlük anlamından başka çeşitli terkipler içinde mecazi mânalarda kullanılan bir kelime.

"Dönmek, dolaşım hareket ettiği noktaya gelmek" anlamındaki *devr* kökünden türeyen dâr sözlükte "büyük mesken, konak, şehir, yurt, vatan ve ülke" mânalarına gelir; en çok kullanılan çoğul şekli *diyâr* ve *dürdur*. *Dâreyn* ise "dünya ve âhiret" demektir. Kur'an-ı Kerim'de kırk sekiz yerde geçen dâr kelimesi bazı müfessirlere göre dört mânada kullanılmıştır. 1. Mesken (el-A'râf 7/78, 91); 2. Cennet (en-Nahl 16/30); 3. Cehennem (İbrâhim 14/28); 4. Medîne-i Münevvere (el-Haşr 59/9; bk. İbnü'l-Cevzî, s. 292).

Dâr bu örneklerin dışında âhiret kelimesiyle birlikte dokuz yerde kullanılmıştır. *Dârü'l-âhire* (âhiret yurdu, öbür yurt, en son ikamet edilecek yer) müminler için huzur, sükûn ve mutluluk dolu, ölümsüz bir hayat olarak ifade edilir (el-Bakara 2/94; el-En'am 6/32; el-A'râf 7/169; Yûsuf 12/109; en-Nahl 16/30; el-Kasas 28/77, 83; el-Ankebût 29/64; el-Ahzâb 33/29). *Dârü'l-âhirenin* karşıtı "dârü'd-dünyâ" olmakla birlikte bu terkip Kur'an'da geçmemekte ve daha çok *hayâtü'd-dünyâ* tabiri kullanılmaktadır. Kur'an'da âhiret yurdunun ve oradaki mutlulukların sonsuzluğu ve sürekliliği yanında dünya hayatının geçici ve kısa oluşu üzerinde durulur, dünya hayatı oyun ve eğlence-

ye benzetilir (bk. M. F. Abdülbâkî, s. 224-225). Bu kadar kısa olduğuna göre dünyaya hayatının, öbür hayatta *dârü's-selâm* (kurtuluş yurdu) diye ifade edilen cenneti hak etmek için çok iyi değerlendirilmesi gerekir. *Dârü'l-müttakîn*, *âkîbetü'd-dâr*, *ukbe'd-dâr* (eninde sonunda gidilecek yurt), *dârü'l-mükâme*, *dârü'l-karâr* (devamlı ikamet edilecek ülke), *dârü'l-huld* (ebediyet yurdu) tabirleri de cennet yerine kullanılmaktadır. Dünya hayatını peygamberlerin gösterdiği hak yolda değil de şeytanların peşine takılarak geçirenlerin âhiret yurdunda gidecekleri yer, *süü'd-dâr* (yurdun kötüsü) ve *dârü'l-bevâr* (helâk yurdu) olarak ifade edilen cehennemdir (bk. a.e., s. 264-265).

Dâr Hz. Peygamber'in hadislerinde de ha çok "mesken, yurt" anlamında, ayrıca Medine şehri için kullanılmıştır (bk. Wensinck, *Muʿcem*, "dvr" md.).

Bundan başka "ev, mesken, bina" anlamı çerçevesinde dârülaceze, dârülfünûn, dârülhadis, dârülhikme, dârülkurrâ, dârüşsafaka, dârüşşifâ, dârülülüm vb. müessese adlarında kullanılan dâr kelimesi, "ülke" anlamında da İslâm hukuku terimi olarak dârüladl, dârülabğy, dârülharp, dârülselâm ve dârüssulh terkiplerinde yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "dâr" md.; *Lisânü'l-ʿArab*, "dvr" md.; M. F. Abdülbâkî, *Muʿcem*, s. 224-225, 264-265; Wensinck, *Muʿcem*, "dvr" md.; Mustafavî, *et-Taḥkîk*, "dvr" md.; *Müsned*, V, 326; VI, 71; Tirmizî, "İstiʿzân", 18; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-aʿyün*, s. 292; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 466; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 92, 423; VII, 4842; T. H. Weir, "Dârüselâm", *IA*, III, 493, ayrıca bk. s. 479; G. Marçais, "Dâr", *El²* (İng.), II, 113.

İBRAHİM ÇELİK

DÂR

(الدار)

Âşığın canını verdiği idam sehпасı anlamında kullanılan divan edebiyatı remzi.

Arapça'da "ev, şehir, yer"; Farsça'da bu anlamların yanı sıra "ağaç, direk, idam sehпасı" mânasına gelen ve Türkçe'de her iki dildeki anlamları ile kullanılan dâr kelimesine ayrıca Sâsânîler döneminde İran'da ileri gelen kişiler için bir unvan olarak da rastlanmaktadır. Dâr kelimesi Fars edebiyatı ile Türk divan edebiyatında bir remiz olarak "idam sehпасı" anlamında tek başına veya terkiplerin içinde yaygın şekilde kullanılmıştır. Kelime Farsça'da esasen "ağaç" anlamına